

УРОК-ГРА «СОВИНА КАЗКА»: ЗНАЙОМСТВО З СОВАМИ УКРАЇНИ ТА ПОЯСНЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРИРОДІ

О.В. Торшина¹, Є.Д. Яблоновська-Грищенко²

¹ Канівська спеціалізована школа I–III ступенів № 6 з поглибленим вивченням іноземних мов;

вул. Шевченка, 83, м. Канів, Черкаська обл., 19003, Україна

Kaniv secondary school № 6 specializing in leaning foreign languages; Shevchenko str. 83, Kaniv, 19003, Ukraine

² Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ННЦ «Інститут біології та медицини», Канівський природний заповідник;

вул. Шевченка, 108, м. Канів, Черкаська обл., 19003, Україна

National Taras Shevchenko University of Kyiv, Institute of Biology and Medicine, Kaniv Nature Reserve; Shevchenko str. 108, Kaniv, 19003, Ukraine

✉ О.В. Торшина (O.V. Torshyna), e-mail: kseniya_torshyna@ukr.net; Eugenia Yablonska-Grishchenko <https://orcid.org/0000-0002-2594-4943>

Lesson-game “Owl’s fairy tail”: knowing owls of Ukraine and nature connections. – O.V. Torshyna, E.D. Yablonska-Grishchenko. – *Berkut*. 30 (1). 2021. – We describe the lesson with elements of performance for primary school. This is the game-acquaintance with owls of our country and explaining of links between different animals and plants. [Ukrainian].

Key words: environmental education, nature conservation, primary school.

Описаний урок-гра з елементами театралізації для молодшої школи. У ході заняття діти дізнаються про важливість сов для природи, про взаємозв'язки між тваринами й рослинами та знайомляться з совами рідного краю.

Ключові слова: екологічна освіта, охорона природи, початкова школа.

Серед причин тотального знищення дикої природи, окрім споживацького підходу, – байдуже ставлення населення до неї. Занадто довго виховувався стереотип ворожості природи та «необхідності її приборкання». Споживацьке відношення до навколишнього світу породжує невміння бачити його красу і блокує ставлення до нього як до самоцінності. Маса безглузких забобонів часто викликають негативне відношення до найрізноманітніших істот, серед яких помітне місце посідають різні сови. Змінити такий стан речей може розумне природоохоронне виховання з наймолодшого віку. Знайомство з природою рідного краю має бути нешаблонним та емоційно яскравим, щоб діти змогли зрозуміти її цінність. Але в нас переважають фільми, передачі, книги про дику природу інших країн, і зовсім мало тих, що розповідали б дітям доступною мовою про природу України. Це виховує сприйняття останньої як чогось малозначущого й нецікавого. Під «природою» діти починають розуміти слонів Африки або австралійських кенгуру, не вмючи відрізнити синицю від горобця (це типова помилка багатьох учнів молодших класів та й не тільки їх).

Оптимальним рішенням є проведення циклів природоохоронних занять та введення екоосвіти як складової частини в будь-які уроки (Чернявська, Яблоновська-Грищенко, 2012; Яблоновська-Грищенко та ін., 2013). Проте, хороший ефект дають і окремі заняття, якщо вони стають яскравими подіями, що запам'ятовуються (Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2014; Яблоновська-Грищенко та ін., 2018, 2020).

Найкращий шлях до виховання відчуття значущості рідної природи – створення ситуацій, коли діти відчувають емпатію та власну причетність до неї. Для наймолодших школярів (і вихованців дитячих садків), котрі ще не віддаляють себе від тварин і легко «поринають у казку», де звірі та птахи можуть розмовляти, підійде казкова гра-театралізація. А для того, щоб гра вдалася, учні мають попередньо підготуватися – дізнатися, яких істот вони мають зображувати.

Для знайомства з совами України, створення позитивного образу цих птахів, зменшення впливу забобонів нами розроблений і проведений урок-гра «Совина казка». Також у грі діти дізнаються про взаємозв'язки у природі. Це полегшує подальше вивчення матеріалу природознавства (ланцюги живлення) і наочно пояснює, що будь-який вплив на природу може призвести до неочікуваних і сумних наслідків, якщо не розуміти що робиш.

Гра розрахована на учнів молодшої школи (1–2 клас) або вихованців дошкільних навчальних закладів. Також вона може використовуватися для проведення позакласних занять.

Заняття скоординоване з програмою «Нової української школи», що робить його зручним інструментом для будь-якого вчителя.

Мета заняття: ознайомити дітей з різноманіттям сов України, показати їх необхідність для природи, продемонструвати, як різні групи рослин і тварин пов'язані між собою і не можуть існувати одне без одного.

Обладнання: костюми дерев, квітів, дрібних гризунів, різних видів сов.

Проведення заняття

Попереднє завдання. Підготовка до уроку-гри починається за кілька днів до його проведення. Дітям пропонується взяти участь у костюмованій казковій грі. Для цього треба разом із батьками дізнатися про тих, кого вони будуть зображувати. Учнів поділяють на команди: дерева, квіти, гризуни та зайцеподібні, сови.

Діти, які будуть грами сов, мають отримати завдання зображувати не «просто сову», а певний вид – пугач (*Bubo bubo*), сіра сова (*Strix aluco*), вухата сова (*Asio otus*), хатній сич (*Athene noctua*), совка (*Otus scops*), сичик-горобець (*Glaucidium passerinum*) тощо.

Для інших команд деталізація необов'язкова, але за бажання її теж можна зробити. Наприклад, дерева – береза, клен, дуб, ясен, сосна; квіти – підсніжник, дзвіночки,

Покроковий сценарій уроку

Step by step lesson script

Розповідь ведучого	Дії дітей
Постановка проблеми	
Ось наш чарівний ліс.	Діти зображують ліс – ось дерева, квіти, мишки бігають між деревами, білочка сидить «на плечі дерева».
Одного разу лісові мешканці зібралися побалакати між собою й чомусь згадали за сов.	Демонструють розмову.
Мишки сказали: «Ми не любимо сов, вони полюють на нас. Найкраще було б, щоб вони зникли. А ви як гадаєте?»	«Мишки» відходять від «сов», роблять рухи, наче проганяють їх.
Квіти відповіли: «Начебто вони нам нічого поганого не роблять, але вночі вони перемовляються, будять нас, інколи можуть і чимось зверху ляпнути».	«Квіти» відвертаються від «сов».
Дерева, почувши цю розмову, сказали: «А ми їх теж не дуже любимо, бо вони своїми гострими кігтками чіпляються за наші гілки. Ще і гніздяться в дуплах, які утворилися у нас. Дуже неприємно, коли хтось заважає вночі спати, та ще й лазить десь у тебе всередині!»	«Дерева» також відсторонюються від «сов».
І сказали тоді лісові мешканці: «Ми не хочемо, щоб у нашому лісі жили сови. Летіть геть!»	Всі «проганяють» «сов».
Образилися сови й полетіли.	«Сови» «відлітають» і сідають на віддалі, спостерігають, що ж буде далі.
Спочатку лісові мешканці дуже зраділи і навіть влаштували свято. Адже мишкам тепер можна було не боятися нічних мисливців, і ніхто не співав уночі.	«Лісові мешканці» танцюють, стрибають тощо.
Але з часом чомусь у лісі стало невесело. Мишок стало дуже-дуже багато, адже сови їх більше не ловили. І всі вони хотіли їсти. І почали їсти насіння, квіти, навіть гризти дерева.	«Мишки» показують, що вони «гризуть» «квіти» та «дерева».
Та й почали вони від голоду та неправильної їжі хворіти. І обгризені дерева та квіти теж почали хворіти та в'янути. Тож, зовсім недавно розкішний і щасливий ліс став сумним та мовчазним.	«Мешканці лісу» тримаються за животи, плачуть, хапаються за голови.
Ось у якийсь день знову заговорили між собою лісові мешканці.	Знову збираються в коло.
«Щось погано стало жити в нашому лісі! – сказали мишки. – Ми голодні, і в нас болять животи!» «І нам невесело, – кажуть квіти. – Ви все наше насіння поїли, і нас уже догризаєте! Не буде нових квітів у лісі!» «І ми теж скоро засохнемо без кори, яку ви обгризли! – кажуть дерева».	Кожна група демонструє, як вони бідкаються.
Тоді всі стали думати, з чого ж почалися всі біди.	Всі «думають».
Розв'язання проблеми заняття	
А як ви, друзі, гадаєте, з чого?	Діти відповідають, що було помилкою проганяти сов.
Саме до цієї думки дійшли лісові мешканці. І вирішили, що треба попросити у сов пробачення за таку безглузду поведінку і спробувати покликати їх назад. Отже, домовилися вони повернути сов.	
Найхоробріші з лісових мешканців прийшли до сов із проханням повернутися.	Кілька «лісових мешканців» ідуть до «сов» і «запрошують їх повернутися».
Сови були сердиті.	«Сови» повертаються спиною до гостей.
Але, коли зрозуміли, що їх рідний ліс пропадає, вирішили його пожаліти і все ж таки повернутися.	Тепер «сови» повертаються до них лицем, потягуються. А потім йдуть до «лісових мешканців».
Дуже зраділи лісові мешканці, коли сови повернулися, влаштували справжнє свято.	Всі аплодують «совам».
Тепер всі вони захотіли, щоб всі-всі знали, які сови живуть у лісі та біля нього. Тож, на Лісовому балу кожна сова розповідала про себе.	Всі стають у коло.

Закінчення таблиці

End of the Table

Знайомство з совами	
Кожна сова пролітала по колу пошани та розповідала про себе.	Всі сови по черзі «пролітають» по колу і розповідають про себе (те, що дитина бажає розповісти) – або ведучий розповідає про них, якщо «сова» з якихось причин не хоче розповідати. Бажано, щоб розповідь супроводжувалася певними демонстраціями поведінки птаха. Це вдається учням легше, якщо попередньо у класі проводилися уроки «Незвичайний гість» (Чернявська, Яблонівська-Грищенко, 2012; Яблонівська-Грищенко та ін., 2013).

анемона, барвінок; звірі – миша, полівка, вовчок, білка, заєць і т.п.

Можна запропонувати батькам зробити костюми цих істот (особливо, якщо заняття збігається по програмі з вивченням теми «дизайн»). Тут, звичайно, мова не йде про дорогі концертні або карнавальні костюми. Досить і простої наробної стрічки-«корони» з цупкого паперу із прикріпленим до неї зображенням певної тварини або рослини. Головне, щоб дитина знала, кого вона має зображувати. (Хоча ми пропонуємо – за бажання! – зробити костюми на кшталт карнавальних, і влаштуємо конкурс костюмів, у якому нагороджуємо не тільки учнів, а й батьків, що викликає неабияку зацікавленість у дорослих).

Зауваження: заняття варто проводити в такому місці, де є можливість активно рухатися, найкраще – у спортивному або актовому залі чи на вулиці.

Хід уроку

Підготовча робота. Діти, одягнені в костюми, заходять до приміщення, де буде проводитися заняття. Ведучий (або вчитель, якщо він веде гру) допомагає учням розміститися в такий спосіб, щоб була можливість вільно пересуватися під час проведення театралізації.

Саме дійство – це відтворення учнями дій різних персонажів у той час, коли ведучий розповідає відповідний епізод казки. У казці йдеться про те, що сталося в лісі, коли лісові мешканці образилися на сов.

Повідомлення теми заняття. Воно є початком гри. Ведучий починає розповідь: *«Коли ми йдемо по лісу, слід бути уважними. Адже кожен слід, пир'їнка, зламана гілочка можуть розповісти нам цілу історію. Сьогодні ми з вами потрапляємо в казку про дивовижні події, які відбулися в нашому чарівному лісі. Ми дізнаємося, що може трапитися, якщо одного разу зникнуть якісь істоти, котрих ми чомусь не любимо – і не розуміємо, наскільки вони важливі».*

Практична робота. Це – театралізація, якою школярі ілюструють розповідь, демонструючи її розуміння. Її роблять діти спонтанно, за необхідності – за допомогою вчителя (або ведучого). Варто надавати максимум свободи у акторській роботі, тоді учні почувуються вільно. Це дозволяє їм продемонструвати свої здібності та розуміння подій казки. Якщо дитині щось незрозуміло, можна пояснити або підказати, як зобразити епізод.

Кількість «сов» може бути різною в залежності від кількості учнів.

Приклади розповідей про сов.

Я – Пугач, найбільша сова України. «Пу-гу, пу-гу, козак з лугу» – саме мій голос наслідували козаки! А зараз я дуже рідкісний, занесений до Червоної книги, бо люди колись поводитися так само нерозумно, як і ви раніше!

Я – Сіра сова, пісню моїх родичів можна почути майже в кожному лісі.

А я – Вухата сова, живу неподалік річок, слідкую, щоб ніхто їх не ображав. Мене й мою рідню взимку можна побачити у міських парках.

Я – Хатній сич. Біля людей мешкаю, нічною сторожею зерна працюю!

А я – Совка, одна з найменших сов України. Люблю, щоб тепло було. Саме мої співи біля моря вночі ви могли чути: «Сплю-у, сплю-у!»

Я ж – і взагалі найменший! Знайомтеся, Сичик-горобець! Я дуже непосидючий, як ви – взимку кочую по всій Україні!

Підсумок заняття. У кінці заняття дітей питають, чи зрозуміли вони: що буде з лісом, якщо зникнуть сови? що буде з лісом, якщо раптом зникнуть дерева? квіти? мишки? Якщо оголошувався конкурс на найкращий костюм або найкращу акторську роботу, нагороджуються переможці.

Загалом, урок придатний для проведення не тільки у молодшій школі, а й у вигляді інсценізації, яку можуть підготувати старші учні для молодших.

Подяки

Автори щиро дякують В.М. Грищенко за цікаві ідеї та цінні рекомендації щодо проведення уроку.

ЛІТЕРАТУРА

- Грищенко В.Н., Яблонівська-Грищенко Є.Д. (2014): День пам'яті істреблених видів і природоохоронне виховання в школі. - Беркут. 23 (2): 106-109.
- Чернявська Т.Б., Яблонівська-Грищенко Є.Д. (2012): Екохвилинка: природоохоронне виховання крок за кроком. К. 1-156.
- Яблонівська-Грищенко Є.Д., Чернявська Т.Б., Грищенко В.М. (2013): Екохвилинка у початковій школі. Програми, уроки, матеріали. К.: «ДІА». 1-200.
- Яблонівська-Грищенко Є.Д., Чернявська Т.Б., Грищенко В.М. (2018): Екологічні заняття та проекти: від дитсадка до старших класів. Запоріжжя: ТОВ «Мега-Мікс». 1-192.
- Яблонівська-Грищенко Є.Д., Чернявська Т.Б., Торшина О.В., Грищенко В.М. (2020): Незвичайні екоосвітні заняття, проекти та ігри. Методичний посібник для вчителів. Дніпро: «Паперовий змії-ОПТ». 1-100.